

Posudek oponenta habilitační práce

Univerzita Karlova

Fakulta

Pedagogická

Obor habilitace

Speciální pedagogika

Uchazeč

PhDr. Zbyněk Němec, Ph.D.

Pracoviště

Pedagogická fakulta UK

Habilitační práce

„Zvedněte ruce, kdo půjde do míst, kde necítí uznání“:

O segregaci romských žáků ve vzdělávání

Oponent

doc. PaedDr. Petr FRANIOK, Ph.D.

Pracoviště

Pedagogická fakulta Ostravské univerzity

Text posudku

Předkládaná odborná kniha Zbyňka Němce „Zvedněte ruce, kdo půjde do míst, kde necítí uznání“: O segregaci romských žáků ve vzdělávání (vydaná Pedagogickou fakultou Univerzity Karlovy v roce 2020) zpracovává v podstatě jedno základní téma, které osciluje v české (československé) speciální pedagogice od začátku devadesátých let 20. století – rovnost v přístupu ke vzdělání. V případě předkládané monografie, která v uvedeném případě plní funkci habilitačního spisu, jde o přístup ke vzdělání dětí – žáků minoritní skupiny obyvatel. Téma, které bylo v USA a západoevropských zemích nastoleno minimálně o dekádu dříve, se dostalo do popředí zájmu české odborné veřejnosti a českého školství až v důsledku zásadních společenských změn na začátku devadesátých let 20. století.

Autor v publikaci řeší některé otázky týkající se edukačních potřeb romských dětí a žáků. Vůdčí výzkumnou otázkou pro autora bylo: „Jaké strategie a postupy lze efektivně využít v oblasti prevence a řešení segregace romských žáků ve vzdělávání.“ Podtrhuje důležitost tématu vzhledem k přetrvávající diskriminaci a segregaci Romů ve vzdělávacím systému a poukazuje na nevýhodnost situace pro obě strany – samotné Romy i společnost, která segregaci připouští. Jedním z dílčích témat, na které habilitant upozorňuje, je různá kvalita segregovaných škol a značně jednostranné složení žáků v těchto školách (úroveň jejich školní připravenosti, bohatost slovní zásoby, nízká motivace ke vzdělávání). Na margo výše uvedeného lze připojit poznámku, že tento problém nebyl do devadesátých let 20. století ve středu zájmu české (československé) společnosti.

Předložená monografie obsahuje 198 stran. Je opatřena obvyklým aparátem vyžadovaným pro odborné knihy. Seznam literatury je adekvátní, čítá 102 titulů. Asi 20% titulů jsou cizojazyčné (anglosaské) prameny v originále. Publikace je rozdělena do šesti kapitol – oddílů se značným množstvím subkapitol. Oponent považuje za stěžejní kapitolu šestou, ve které habilitant předkládá možné desegregační strategie - doporučení pro školy vzdělávající romské žáky.

Použitá metodologie

Hlavním cílem výzkumu bylo nahlédnout do oblasti prevence ve strategii a postupech, které pomohou s řešením segregace romských žáků ve vzdělávání. Autor si položil řadu dílčích výzkumných otázek:

Jaké jsou příčiny segregace romských žáků ve vzdělávání?

Jaké jsou zkušenosti účastníků výzkumu se zařazováním romských žáků do vzdělávacích programů pro žáky s mentálním postižením?

Jaká jsou specifika segregovaných škol?

Jaké nástroje pro zvýšení kvality práce s romskými žáky segregované školy využívají?

Habilitant zvolil, ve snaze o systematický přístup k porozumění vlastnostem a základní podstatě fenoménu a jeho specifickému kontextu, kvalitativní výzkumný design. Šlo mu o porozumění fenoménu segregace romských žáků ve vzdělávání a při znalosti kontextu následnému „definování“ opatření v oblasti zlepšení práce v segregovaných školách a jejich směřování k desegregaci. Stěžejní použitou metodou byla triangulace s využitím různých datových zdrojů (různorodé dokumenty, výpovědi účastníků výzkumu). Mezi metody zařazuje analýzu dokumentů a semistrukturované rozhovory. Výzkum probíhal ve dvou etapách (22 účastníků). Výběr škol zahrnoval velká, středně velká i malá města. V těchto školách byli vždy dotazováni ředitelé a vždy jeden další pedagogický pracovník, který měl ke sledované problematice bližší vztah. Zpracování a analýza dat proběhly v souladu s používanými postupy v oblasti kvalitativního výzkumu (Švaříček, Šed'ová a Strauss, Corbinová) – technika „vyložení karet“, axiální kódování.

S ohledem na kvalitativní pojetí výzkumu je zobecnitelnost výsledků limitována. Oponent podtrhuje originalnost uchopení výzkumu a jeho potřebnost s ohledem na přetrvávající vnímání rovnosti přístupu ke vzdělání (a to zejména v mezinárodním kontextu). Formální úprava publikace a jazyková úroveň odpovídá požadavkům habilitační práce.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce

Dotaz oponenta vycházejí z celkového pojetí posuzované monografie. Čím uvedená publikace přispěje k současnému pojetí vzdělávání romských žáků v ČR a eventuálně v dalších zemích střední Evropy, které se vyznačují podobnou zkušeností a podobným zastoupením této minority v populaci? Jakým způsobem reflektuje a obohacuje speciálně pedagogickou teorii a praxi.

Teoretická východiska práce snad mohla obsahovat (s ohledem na porozumění problematice také širší čtenářskou obcí) alespoň zkrácený exkurz uvádějící zkoumanou problematiku do historických souvislostí minimálně od roku 1948.

Závěr

Habilitační práce PhDr. Zbyňka Němce, Ph.D. „Zvedněte ruce, kdo půjde do míst, kde necítí uznání“: O segregaci romských žáků ve vzdělávání *splňuje* požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Speciální pedagogika.

V Ostravě dne 8. září 2021